

Робота з обдарованими дітьми

Модернізація національної освіти в Україні визначила необхідність розвитку інтелектуального, духовного потенціалу українського народу, вихід вітчизняної науки та культури на світовий рівень. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема формування української еліти.

Тож виявлення розумової обдарованості (інтелектуальної чи творчої), спеціальних здібностей у дітей, їхній розвиток і реалізація є однією з актуальних проблем на сучасному етапі розвитку педагогічної теорії та практики. Обдарованість — складне, багатогранне явище. Кожна обдарована дитина — індивідуальність, яка потребує особливого підходу.

Під час роботи з такими дітьми постійно виникають педагогічні й психологічні труднощі, обумовлені розмаїтістю видів обдарованості, зокрема віковою та прихованою, безліччю суперечливих теоретичних підходів і методів, варіативністю сучасної освіти, а також малою кількістю фахівців, професійно та особистісно підготовлених до роботи з обдарованими дітьми.

Саме діти з ознаками обдарованості вільно або мимоволі можуть створювати своєю поведінкою нестандартні ситуації, для розв'язання яких «учительські» стереотипи не лише даремні, але навіть шкідливі як для дитини, так і для самого вчителя. Однією з причин виникнення подібних ситуацій є те, що, наприклад, унаслідок високого темпу інтелектуального розвитку обдаровані діти (і будь-які інші діти) усвідомлено або неусвідомлено вимагають до себе ставлення як до повноправного суб'єкта навчальної діяльності, спілкування та ін. Тим часом один із найбільш поширених стереотипів традиційної учительської свідомості полягає в тому, що учня (саме тому, що він учень) початково розглядають як об'єкт педагогічної дії, але не як суб'єкт спільного освітнього процесу.

Це означає, що, працюючи з обдарованими дітьми, педагог мусить уміти ставати в позицію рефлексії до самого себе. Так, одним із основних психологічних принципів роботи з дітьми є принцип «прийняття іншого», згідно з яким учитель має спочатку приймати учня як індивідуальність зі своїми особливостями.

Крім того, вчителю важливо володіти даром навіювання, уміти аргументовано переконувати; бути неупередженим, справедливим, емоційно врівноваженим, тактовним, щоб не вплинути негативно на прагнення дитини до творчості, на її етичні вчинки; бути здатним до самоаналізу, самокритики, перегляду своїх позицій, виваженості вчинків; налагоджувати з учнями партнерські стосунки; надавати дітям свободу вибору та прийняття рішень; володіти високим рівнем пізнавальної і внутрішньої мотивації, адекватною самооцінкою тощо. Як відомо, лише особистість може виховати особистість і тільки талант може виростити новий талант.

Компетенція вчителя є важливим фактором у використанні спеціальних методів навчання. Саме вчитель створює атмосферу, яка може надихати учня або руйнувати його впевненість у собі, заохочувати чи пригнічувати інтереси. Щоб створити таку атмосферу, в педагогічній діяльності використовують такі **методи**:

- стимулювання бажання учнів працювати самостійно;
- заохочування до роботи над проектами, запропонованими самими учнями;
- переконання учнів у тому, що вчитель є їхнім однодумцем;
- заохочування до максимальної захопленості в спільній діяльності;
- виключення будь-якого тиску на дітей, створення розкутої атмосфери;
- надання дитині свободи вибору в галузі застосування своїх здібностей.

Особистість часто не може правильно обрати життєвий шлях, що, врешті-решт, негативно позначається на науковому й інтелектуальному потенціалі держави загалом, на рівні її економічного й соціального розвитку. Адже обдарований учень починається з обдарованого вчителя (інтелект загострюється інтелектом, характер виховується характером, особистість формується особистістю).

Завдання педагога — управляти процесами творчого пошуку, йдучи від простого до складного: створювати ситуації, що сприяють творчій активності та спрямованості школяра, розвивати його уяву,

асоціативне мислення, здатність розуміти закономірності, прагнення постійно вдосконалюватися, розв'язувати дедалі складніші творчі завдання.

Намагаючись творчо будувати освітній процес з обдарованими дітьми, вчитель враховує індивідуально-особистісний і дидактичний підходи.

Індивідуально-особистісний підхід базується на необхідності врахування не лише індивідуальності учня, а й усієї системи стосунків особистості з оточенням; оцінювання впливу цих стосунків на психіку дитини та її індивідуальні можливості.

Реалізуючи цей підхід, досягається:

- вивчення досягнутого рівня розвитку особистості;
- індивідуалізації процесу навчання, яка би відштовхувалася від досягнутого рівня і зберігалася протягом усього процесу навчання.

Моделюючи форму розвитку здібностей дитини, перевагу віддаю розвивальним завданням, оптимальним за змістом, реальним щодо навантаження дитини, які формують у неї раціональні вміння розумової праці.

Дидактичний підхід. Існує переконання, що найхарактернішим проявом обдарованості є ті здібності, які вже притаманні певній особистості, нібито раз і назавжди сформовані.

Плануючи роботу з обдарованими дітьми, я досягаю належної змістової наповненості занять, зорієнтованості на новизну інформації та різноманітні види пошукової аналітичної, розвивальної, творчої діяльності. Підбираю зміст так, щоб навчальна інформація доповнювалася науковими відомостями, забезпечуючи високий темп освоєння інформації учнями.

Серед методів навчання обдарованих учнів переважають самостійна робота, пошуковий і дослідницький підходи до засвоєних знань, умінь і навичок. Контроль за їхнім навчанням стимулює поглиблене вивчення, систематизацію, класифікацію навчального матеріалу, перенесення знань у нові ситуації, розвиток творчих елементів у їхньому навчанні. Домашні завдання мають творчий, диференційований характер.

Важливий спектр діяльності — це також індивідуальна позакласна робота, що передбачає виконання різноманітних завдань, участь в очних і заочних олімпіадах, конкурсах на кращу науково-дослідну роботу. Така форма роботи забезпечує педагогічний супровід розвитку інтересів і нахилів учнів, допомагає їм в обранні профілю позашкільних занять.

Обдаровані діти — майбутній цвіт нації, інтелектуальна еліта, гордість і честь України, її світовий авторитет, а тому перед кожним педагогічним колективом стоїть завдання, спрямоване на забезпечення формування інтелектуального потенціалу нації шляхом створення оптимальних умов для всебічно обдарованої молоді.

Поради педагогічним працівникам

Учитель не повинен вихвалити кращого учня; не потрібно вирізняти обдаровану дитину за індивідуальні успіхи, краще заохотити спільні заняття з іншими дітьми.

Учителеві не варто приділяти багато уваги навчанню з елементами змагання, обдарована дитина частіше від інших ставатиме переможцем, що може викликати неприязнь до неї інших учнів.

Учитель не має робити з обдарованої дитини «вундеркінда». Недоречне акцентування на її винятковості породжує роздратованість, ревності друзів, однокласників. Інша крайність — зловмисне прилюдне приниження унікальних здібностей — звичайно, неприпустима.

Учителеві необхідно пам'ятати, що в більшості випадків обдаровані діти погано сприймають суворо регламентовані повторювані заняття.

Як розвивати творчі здібності обдарованих дітей

1. Підхоплюй думки учнів і оцінюй їх зразу, підкреслюючи їхню оригінальність, важливість тощо.
2. Не вимагай запам'ятовування схем, таблиць, формул, одностороннього рішення, де є багатоваріативні способи.
3. Іноді ровесники ставляться до здібних дітей агресивно, це необхідно попередити. Найкращим засобом є пояснення здібному, що це характерно, і розвиток у нього терпимості й упевненості.
4. Пропонуй цікаві факти, випадки, технічні та наукові ідеї.
5. Стимулюй і підтримуй ініціативу учнів, самостійність. Пропонуй проекти, які можуть захоплювати.
6. Створюй проблемні ситуації, що вимагають альтернативи, прогнозування, уяви.
7. Розвивай критичне сприйняття дійсності.
8. Вчи доводити починання до логічного завершення.
9. Під час занять чітко контролюй досягнуті результати та давай завдання підвищеної складності, створюй ситуації самоаналізу, самооцінки, самопізнання.
10. Залучай до роботи з розроблення й упровадження власних творчих задумів та ініціатив, створюй ситуації вільного вибору та відповідальності за обране рішення.
11. Використовуй творчу діяльність вихованців під час проведення різних видів масових заходів, відкритих і семінарських занять, свят.
12. Під час опрацювання програмового матеріалу залучай до творчої пошукової роботи з використанням випереджувальних завдань, створюй розвивальні ситуації.
13. Активно залучай до участі в міських, обласних, усеукраїнських конкурсах, змаганнях, виставках.
14. Відзначавай досягнення вихованців, підтримуй і стимулюй активність, ініціативу, пошук.
15. Пам'ятай, що «учень — це не посудина, яку потрібно наповнити, а факел, який треба запалити» (К. Д. Ушинський).

Як треба поводитися батькам з обдарованою дитиною

- Зрозуміти дитину й усвідомити її неординарність.
- Не ігнорувати унікальність її можливостей.
- Створити умови для заохочення таланту.
- Не проектувати на обдаровану дитину власні захоплення й інтереси.
- Не змушувати надмірно захоплюватись улюбленою справою і не перевантажувати дитину.
- Створити атмосферу творчості, не гасити інтерес.
- Навчати терпіння, заохочувати за всі старання.
- Тактовно, делікатно допомагати.
- Учити програвати і не сприймати будь-яку невдачу як трагедію.
- Навчати дитину бути якомога менше вразливою.
- Учити володіти емоціями.
- Робити все можливе, аби дитина не занижувала свою самооцінку й у той же час не виставляла надмірну обдарованість на показ.
- Не надавати їй переваг над іншими дітьми в сім'ї.
- Якомога більше уваги приділяти фізичній активності дитини.
- Ураховувати індивідуальність.

Поради обдарованим дітям

У виробленні гнучкої, прийнятної для оточення стратегії поведінки й тактики вчинків розумово обдарованим дітям допоможуть поради.

- Перекладай свої ідеї мовою, доступною, значущою для інших, щоб вони сприймали свій внесок як такий, що сприяє їхнім потребам або принаймні не суперечить.
- Критику на адресу інших людей висловлюй з позитивних позицій, з бажанням допомогти.
- Давай зрозуміти, що в основному ти підтримуєш ті цінності, принципи, ідеали, які користуються повагою колективу.
- Намагайся, щоб тебе не сприймали як агресора, дозволяй іншим зберігати свою гідність, вислуховуй їх уважно.

- Зароби власний «кредит» для більшої особистої свободи протягом якогось часу, не бійся від початку прийняти основні вимоги, якщо вони не вступають у серйозний конфлікт із твоїми основними принципами.
- Сконцентруй увагу на завданні, яке необхідно виконати, а не на «особистостях», не на досягненні статусу.
- Бери до уваги фактор часу, так, щоб у тебе була можливість «відтягнути» відповідь, а також обрати спосіб дії.

Ці прийоми мають допомогти розумово обдарованій дитині розв'язати конфлікт між збереженням незалежності та підпорядкуванням груповим інтересам.

Література

1. Багатогранність обдарованості [Текст] // Обдарована дитина. — 2004. — № 7. — С. 2–5.
2. Болтівець С. І. Психогігієнічні чинники розвитку обдарованості [Текст] / С. І. Болтівець // Практична психологія та соціальна робота. — 2005. — № 10. — С. 73–75.
3. Васильченко Л. І. Психолого-педагогічні особливості обдарованих дітей [Текст] / Л. І. Васильченко // Педагогіка і психологія. — 2007. — № 4 (57). — С. 32–39.
4. Грабовський А. І. Види дитячої обдарованості [Текст] / А. І. Грабовський // Обдарована дитина. — 2004. — № 1. — С. 38–46.
5. Кульчицька О. І. Методика діагностики інтелектуальної обдарованості [Текст] / О. І. Кульчицька // Обдарована дитина. — 2007. — № 1. — С. 39–41.
6. Музика О. Л. Як розвивати обдарованість і чи можна її втратити? [Текст] / О. Л. Музика // Обдарована дитина. — 2006. — № 3. — С. 11–16.
7. Чудновський В. Є. Обдарованість — це унікальність кожної особистості [Текст] / В. Є. Чудновський, В. С. Юркевич // Обдарована дитина. — 2005. — № 2. — С. 2–7.